

Tehetségek vonzásának és megtartásának szempontjai a Dél-Alföldön

Lukovics Miklós¹ – Vizi Noémi² – Kézy Béla³

A tehetségek központi szerepet játszanak napjaink tudásalapú gazdaságában: egyedi gondolkodásukkal, ötleteikkel kitérítik tudásunk határait, ezáltal innovációs áttörések és tudományos felfedezések élenjárói, ezáltal a versenyképesség mozgatórugói. Manapság a humán tőke minősége és a térségi versenyképesség szoros kapcsolatban áll egymással, így tudásalapú gazdaságfejlesztési stratégiát azon térségekben lehet sikeresen alkalmazni, ahol rendelkezésre áll a felkészült és kreatív humán erőforrás. A tehetségek ugyanakkor szélsőségesen mobil tényezők, hiszen a rájuk szabott korlátok között keresik a számukra adódó legjobb lehetőségeket. Ott telepednek le és ott fejtik ki tehetségüket, ahol saját döntési algoritmusaik alapján a legjobb körülményeket találják, hozzájárulva ezzel a választott térség versenyképességének növeléséhez. Könnyen belátható, hogy a tehetségek vonzása és megtartása kritikus fontosságú egy-egy térség versenyképessége szempontjából.

Kutatásunk során arra a kérdésre kerestük a választ, hogy vajon megadhatóak-e azok az általános szempontok, amelyek a dél-alföldi tehetségek letelepedési döntései szempontjából döntő fontosságúak? Eredményeink segítségével szolgálhatnak azon területi egységeknek (városoknak, megyéknek, régióknak, országoknak), melyek a tehetségek megtartásának és vonzásának fontosságát napjaink kiélezett globális versenyében tudatosan kívánják menedzselni.⁴

Kulcsszavak: tehetségek, regionális versenyképesség, városfejlesztés

1. Bevezetés

Napjainkban a globalizációs folyamatok alakulásából egyértelműen látszik, hogy az emberi tényezők és az arra épülő tudás válik a versenyképesség kulcstényezőjévé. A képzett munkaerőn kívül természetesen számos tényezőnek szerepe van egy térség gazdasági teljesítményében, de napjainkban a tudás, az emberi tehetség és az információk feldolgozásának képessége a versenyképesség egyik legfontosabb mozgatórugójává vált. Ugyanakkor a térségben teremtett tudás piaci szereplők közötti áramlásai, a megfelelően kiépült intézményrendszer, valamint az egyediség

¹ Lukovics Miklós, PhD, egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar (Szeged).

² Vizi Noémi, junior szakértő, Első Magyar Felelősségteljes Innováció Egyesület (Szeged).

³ Kézy Béla, városfejlesztési szakértő, tulajdonos-ügyvezető, MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda (Nyíregyháza).

⁴ A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítójú, EU társfinanszírozású projekt támogatta.

megléte hozzájárul az innovatív versenyelőnyök térségi-, illetve a vállalati szintű meglétéhez is (Lengyel 2008).

Florida (2002) a gazdasági növekedést az ún. 3T modellel, azaz a technológiával, a tehetséggel és a toleranciával magyarázza. Ennek lényege, hogy a technológia, mint a gazdasági növekedés egyik – immár általánosan elfogadott – kulcsa mellett a tehetséget, és a toleranciát is a kreatív gazdaság növekedésének hordozójaként veszi számba. Florida szerint e három tényező a gazdasági fejlődés három szükséges, de önmagában nem elégséges feltétele. Florida azt állítja, hogy ha egy régióban megvan ez a három tényező, és jól együtt is képesek működni, akkor a régió képes lehet fejlődést produkálni, ellenkező esetben azonban lemarad (Florida 2002).

A tehetségek ugyanakkor hajlamosak azon területekre áramlani, ahol magas szintű a tudomány és technológia, élhető a környezet, kiemelkedő a kutatások finanszírozása, és jók a fizetések (Gibson–Mckenzie 2011). Ebből az következik, hogy az áramlások fő célpontjai a fejlett régiók, miközben a kevésbé fejlett régiók jelentik a legfőbb forrásokat (Levy 2003). A globalizáció fejlődése és a multipolarizáció következtében a *tehetségek áramlása egyre gyakoribbá, ezáltal pedig egyre inkább a globalizáció egyik fontos elemévé vált* (Docquier–Rapoport 2011).

A fentebbiekből adódóan kutatásunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy a *tehetségek vonásának és megtartásának milyen térségfejlesztéssel összefüggő feltételei* vannak? Ennek keretében kísérletet teszünk azon tényezők meghatározására, amelyek a tehetségek, tehetséges fiatal szakemberek vonzásának és hosszú távú megtartásának kulcsfontosságú tényezőit jelentik. Kiemeljük, hogy a feldolgozni kívánt téma rendkívül komplex és szerteágazó, így tanulmányunkban reálisan csak az első lépések megtételére vállalkozunk.

Tanulmányunk első részében áttekintjük a leginkább elfogadott tehetség definíciókat, megteremtve a tanulmány fogalmi alapját. Ezt követően felvillantunk néhány nemzetközi példát, amely mentén sikeres erőfeszítések történtek városi tehetségvonzó és -megtartó programok menedzselésére. Majd a Dél-Alföldön lefolytatott primer felmérésünk eredményeit mutatjuk be, melyben azt vizsgáljuk, hogy milyen szempontok fontosak az általunk megkérdezett tehetségeknek a lakóhely kiválasztásakor. Mindezek alapján kísérletet teszünk a tehetségek számára vonzó város „építőköveinek” megadására, valamint javaslatot teszünk arra, hogy mindezen szempontok gyakorlati megvalósulását hogyan lehetne menedzselni.

2. A tehetség fogalmi háttere

A téma szakirodalma igen sokféleképpen definiálja a tehetséget. Tanulmányunk fogalmi megalapozása szempontjából fontosnak tartjuk áttekinteni ezen definíciókat, azok főbb elemeit annak érdekében, hogy minél komplexebb módon tudjuk értelmezni azt a jelenséget, melyet vizsgálni szeretnénk.

A Magyar Nyelv Értelmező Szótárában tehetség címszó alatt a következő definíciót találhatjuk: „*Természet adta, velünk született hajlam, képesség valamire*” (A Magyar Nyelv Értelmező Szótára 1959–1962).

Az angol nyelvű szakirodalom nem csupán egy szóval fejezi ki a tehetséget, hanem annak fokozatait is meghatározza (1. ábra). A „giftedness” kifejezés a különleges képesség, tehetség ígéretét jelöli. A „talented” már az alkalmasságot is magába foglalja, tehát már elindult a tehetség fejlődése, azaz „*képességeit bizonyító valaki*” (Czeizel 1997, 38. o.). A „genius” kivételes szellemi vagy kreatív teljesítmény hatalmával rendelkező személyt jelent (Cambridge Dictionary; Oxford Dictionaries definíciói alapján; Czeizel 1997). A National Association for Gifted Children (NAGC) meghatározása szerint (a gifted szót használva): A gyermekek tehetségeik, ha a képességeik szignifikánsan meghaladják a kortársaik normáját. Megjelenhet intellektuális, kreatív, művészeti, vezetői területen, vagy akár a nyelvek, művészetek, matematika vagy tudomány területén (NAGC 2017).

1. ábra Az angol nyelvű tehetség „szintek” típusai

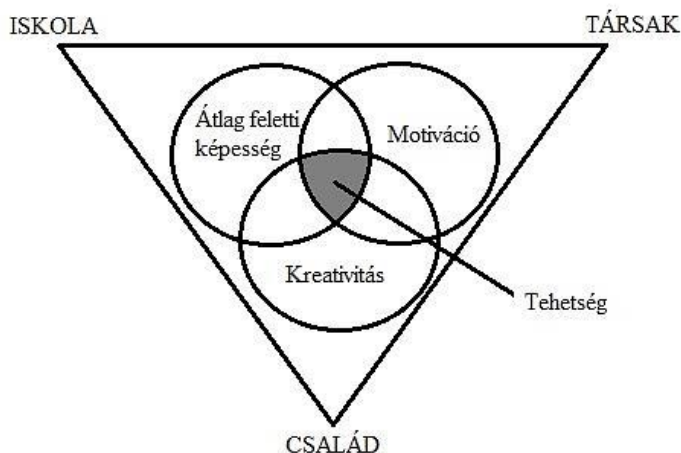

Forrás: Czeizel (1997), 38–39. o. alapján saját szerkesztés

Az amerikai pszichológus, Renzulli adott egy „háromkörös” modellt, amelyben a tehetséget három jól elkülönülő tulajdonságcsoporthoz közös metszetként jellemez (Gyarmathy 2006): az átlag feletti képesség, a kreativitás, és a feladatalkötelettség. Tehetségesnek tehát csak azokat tekintik, akikben mindhárom viselkedésforma egyaránt megtalálható, és élni is tudnak a lehetőségeikkel. Véleménye szerint lehetnek veleszületett képességek is, de a személyiségfejlődés során ki is fejleszthetők, így nem csupán a genetika determinálja a tehetséget.

Mönks kiegészítette Renzulli „háromkörös” modelljét a környezettel, szerinte ez a tehetség kibontakozásához nagyon fontos tényező, amit eddig még nem emeltek ki (Gyarmathy 2006). Egy háromszögbe helyezte a „háromkörös” modellt, amelynek feladatalkötelettség feliratú körét motivációra módosította (2. ábra). A háromszög csúcsai a családot, az iskolát és a társakat jelképezik. „A család értéket ad, a tanár kapukat nyit, a társak, mint katalizátorok hatnak.” Csak azok lehetnek tehetségesek, akiknél ez a hat kiemelt faktor pozitív kölcsönhatásba lép egymással.

2. ábra Mönks tehetség modellje

Forrás: Gyarmathy (2006) 25. o.

Sternberg (1993) szerint csak akkor tekinthető valaki tehetségesnek, ha az alábbi öt kritériumot teljesíti:

- *kiválóság*: társaihoz képest valamely területen kiemelkedő,
- *ritkaság*: „társainál olyan területen kiválóbb, amelyen csak kevesen tudnak hasonló szintet elérni”,
- *teremtőképesség*: a kimagasló képességek a teljesítményben is mutatkoznak meg,
- *kimutathatóság*: a tehetség teszten történő értékelhetőségét jelenti,
- *értékesség*: „a tehetségesnek ítélt személy teljesítménye a társadalom számára értékes”.

Harsányi István (1994, 96. o.) megfogalmazásában: „*Tehetségen azt a velünk született, majd céltudatos tevékenység, gyakorlás által kibontakoztatott képességet értjük, amely az emberi tevékenység egy bizonyos behatárolt területén az átlagot messze túlhaladó teljesítményeket tud létre hozni*”.

A témakörrel is foglalkozó Czeizel Endre orvos-genetikus megfogalmazása szerint: „*A tehetség egy lehetőséget, potenciált, ígéretet jelent arra, hogy valamelyik emberi tevékenységi körben olyan kiemelkedő teljesítményt hozzon létre, amely társadalmilag hasznos, és amely meglepéssel, sikerélménnyel jár elérője számára*” (Czeizel 1997, 13. o.). Szerinte a kivételes képességnek három fontos jellemzője van: a ritkaság, az összetettség, valamint a kétgyökerűség. A *ritkaságot* a kivételességgel azonosítja, amely jelentősen átlag feletti módon megvalósított társadalmi

tevékenységet jelent. Az *összetettségen* belül négy faktort állapít meg, amelyek együttesen szükségesek a kiváló szellemi teljesítmény megvalósításához: az általános értelmességet (okosság vagy más szóval intelligencia), speciális mentális képességek (például beszédkészség, térbeli tájékozódás, vagy muzikalitás), kreativitás (másoktól eltérő gondolkodásmód), és végül a motiváció (ami az egyént hajtja a kiemelkedő megoldás elérésében). Az utolsó jellemző a *kétgyökerűség*, amely az adottság és a képesség szerepére utal. Az adottság genetikailag öröklött, míg a képesség a szocializáció eredménye, vagyis azon ingerek összessége, amelyek az embert élete, személyiségfejlődése során érik – függetlenül attól, hogy ezek pozitív vagy negatív hatásúak.

Gyarmathy Éva (2010, 221. o.) megközelítésében: „A tehetség nem egyszerűen a képességek kiemelkedő volta, hanem sajátos attitűd és viszonyulás, amelynek alapja a kiemelkedő teljesítményekhez vezető szokásostól eltérő észlelést és reakciómódot adó különleges idegrendszer. Olyan eltérés, amely gyakran zavaró a társadalom számára, s így beilleszkedési nehézségeket okoz. Ezért tehetségként legtöbbször az „átlag tehetséget” tudjuk azonosítani, akik kiemelkedő képességekkel rendelkeznek, és csak annyira térnek el az átlagtól, amennyit még a környezet tolerálni képes”.

A mérvadó szakirodalom egy része azokat a személyeket is tehetségesnek tekinti, akikben a képesség, a kiválóságra való potenciál jelen van. A másik része pedig csak a beteljesült, elismert tehetséget fogadja el. Előfordulnak olyan felfogások is, amelyek egyértelműen az intelligenciával azonosítják a tehetséget. Véleményünk szerint, számos más területen nyújthat valaki kiemelkedő teljesítményt anélkül, hogy átlagot jelentősen meghaladó IQ-val rendelkezne, így ezzel a megközelítéssel nem értünk egyet. *Számunkra azok tehetségesek, akik már beváltották a hozzájuk fűzött reményeket, és egy vagy több területen elismerést is szereztek már kiválóságukról.* Empirikus felmérésünkben ebből a felfogásból indultunk ki.

3. Nemzetközi jó gyakorlatok a tehetségek vonzására és megtartására

A tehetségek vonzása és megtartása igen komplex feladat, ahol a térségi szereplők elkötelezett együttműködésére és nyitottságára van szükség. A tehetségek vonzására egyre több (és növekvő számú) közepes és nagyváros fektet hangsúlyt évek óta Európában (és a világban), amely egyrészt azt az üzenetet hordozza, hogy a tehetségek vonzása és megtartása tudatos stratégia mentén sikeresen menedzselhető, másrészt azt, hogy az ilyen stratégiával nem rendelkező magyar térségek lemaradásban vannak. Az alábbiakban kiemelünk néhány sikeres gyakorlatot és összefoglaljuk azok leglényegesebb elemeit.

3.1. *Austin – Texas – egy fesztivál a tehetségek vonzása szolgálatában*

A texasi Austin város neve mára összefonódott a 'south by southwest' (sXsW) fesztivállal. A fesztivál 1987-ben indult, mint zenei rendezvény, mára azonban már sokkal több annál, és a tehetségek vonzásának és megtartásának a zászlóshajója a városban. Noha továbbra is központi szerepet kap a város pezsgő zenei életének a bemutatása, de a közelmúltban elindított „sXsW interactive” kísérőrendezvény a legújabb technológiák bemutatására fókuszál. Az sXsW interactive egy olyan csatorna, amelyen keresztül a városba érkező tehetséges fiatalok megismerhetik a fejlett austin start-up világot, és a rendezvény olyan felületet teremt, ahol a helyi start-up vállalkozások és a városba érkező tehetséges fiatalok kapcsolatba kerülhetnek. Ebben az értelemben a fesztivál az egyik legfontosabb gyakorlati eszközzé vált a tehetségek vonzásában, valamint a város pozicionálásában. A rendezvény közvetlen gazdasági hatása is figyelemre méltó: 2013-ban a 155 ezer konferencia és fesztivál résztvevő közel 220 millió USD közvetlen bevételt jelentett a helyi gazdaság számára, miközben a nyomtatott és online média megjelenések értéke megközelítette a 40 millió USD-t.

3.2. *MakeIT Ireland – IT tehetségek vonzása Írországban*

A következő gyakorlat érdekessége, hogy egyrészt nem helyi vagy térségi, hanem nemzeti szintű kezdeményezés, a másik pedig, hogy 100 százalékban magáncégek finanszírozzák. A résztvevők közt olyan cégek vannak, mint a Facebook, Twitter, Google vagy PayPal; céljuk egyrészt, hogy tehetséges, magasan képzett tech szakembereket vonzzanak Írországba, másrészt pedig hogy az országot dinamikus technológiai centrumként pozicionálják. A projekt központi eleme egy olyan online platform, amely gyakorlati információkat biztosít arról, hogy milyen Írországban élni és dolgozni, bemutatja az Írországban letelepedett fiatal tehetségek tapasztalatait, és természetesen információkat ad konkrét álláslehetőségekről is.

3.3. *„International House” – Koppenhága*

Dánia komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy minél több tehetséges diák tanuljon az ország felsőoktatási intézményeiben, és lehetőleg minél többen közülük maradjanak is az országban és ott kamatoztassák tudásukat. Az „International House” a Koppenhágai Egyetem és Koppenhága város közös kezdeményezése, egy olyan létesítmény, ahol az egyetemi szféra, az állam, a város és a magánvállalkozások közösen dolgoznak annak érdekében, hogy megkönnyítsék azok életét, akik a városba érkeznek tanulni vagy dolgozni. A letelepedni kívánó külföldi állampolgárok segítséget kapnak a hivatalos dokumentumok megszerzésében, a dán élet- és munkakörülmények megismerésében, álláskeresésben, a helyi kapcsolatok kiépítésében és akár még lakáskeresésben is.

3.4. Poznan – megfizethető lakások fiatal szakembereknek

Poznan, Lengyelország harmadik legnagyobb felsőoktatási központja Varsó és Krakkó után. Összesen 112 ezer fiatal tanul a város felsőoktatási intézményeiben, 80 százalékuk a városon kívülről érkezik. Sokan közülük azonban egyetemi tanulmányaikat követően máshol keresnek munkát és telepednek le. Az egyik oka annak, hogy elhagyják a várost: a megfizethető lakások hiánya. Ezt felismerve 2013-ban az önkormányzat a helyi szociális lakásszövetkezettel közösen kezdeményezett egy kedvezményes lakásprogramot a felsőfokú végzettségű fiatal szakemberek számára. A program lényege, hogy megfizethető áron (kedvezményes bérleti konstrukció keretében) kínálnak jó elhelyezkedésű és jó minőségű lakásokat. Azok a fiatal szakemberek vehetnek részt a programban, akik 36 évnél fiatalabbak, 5 éven belül szereztek felsőfokú diplomát, nem rendelkeznek önálló lakással, Poznan-ban van munkahelyük vagy működtetnek vállalkozást és fizetnek adót. Minden résztvevő maximum 10 évig bérelhet lakást kedvezményes feltételekkel. A program sikerét mutatja, hogy folyamatosan bővíti a város a program keretében rendelkezésre álló lakások körét.

4. A tehetségek vonzásának és megtartásának szempontjai a Dél-Alföldön

4.1. A kutatás módszertana

A kutatás alapkérdése: a tehetségek vonzásának és megtartásának milyen térségfejlesztéssel összefüggő feltételei vannak. Kutatásunk keretében kétlépcsős primer felmérést végeztünk az alábbiak szerint:

- 232 kitöltött *kérdőív*: a kérdőív terjesztésekor a közösségi médiát használtuk fő csatornaként, illetve az Új Nemzeti Kiválóság Program díjazottjai külön felkérő levelet kaptak a kitöltésre.
- 10 lefolytatott *mélyinterjú* olyan személyekkel, akiknek tehetségét valamilyen díjjal már elismerték, és kerültek már olyan helyzetbe, hogy ösztöndíjas tevékenységükhöz vagy munkavégzésükhöz új várost kellett választaniuk.

A kérdőív 3 fő részből állt, amely az elméleti irodalmi háttérben megismert tényezők, illetve a nemzetközi jó gyakorlatok alapján lett összeállítva.

1. Az első egység a *városi jellemzőket* veszi sorra 7 tematikus blokkon keresztül: városi élhetőségi-, lakhatási-, technológiai-, általános elérhetőségi-, kikapcsolódási-, oktatási és egészségügyi-, és gazdasági szempontok. Ezen kívül egy kérdés arra vonatkozott, hogy a vállalkozások mennyire tartják fontosnak a helyi tehetségek foglalkoztatását. Minden kérdés a válaszok számszerűsíthetőségének érdekében 1-től 6-ig terjedő skálázású volt.

2. A következő rész a *városmérettel és közlekedéssel*, a reggeli közlekedési dugóban eltöltött időtartammal, illetve a jelenlegi és jövőbeli iskolába/munkába jutási közlekedési móddal kapcsolatban tartalmazott 4 kérdést. Ezek egyszerű zárt kérdések, ahol a felsorolt válaszlehetőségekből csak egy jelölhető.
3. A felmérés utolsó blokkjában az általános, személyes adatokra vonatkozó kérdések kaptak helyet, annak érdekében, hogy a kitöltők társadalmi csoportjai elkülöníthetők legyenek nem, lakóhely, életkor, foglalkozás szerint. E kérdések előtt a kitöltő környezete által megítélt tehetségére kérdezték rá, amelyet egy 1-től 6-ig terjedő skálán lehetett megválaszolni.

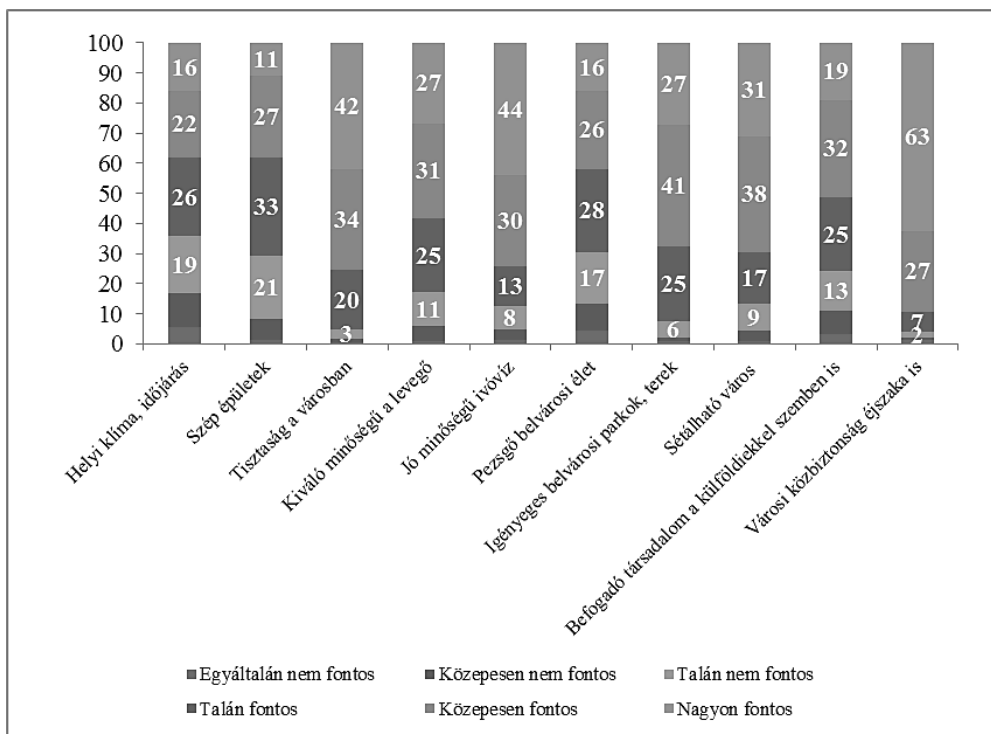
4.2. A kérdőíves felmérés eredményei

A kérdőív első kérdésblokkja a *városi élıhetőség* szempontjainak fontosságára kérdezték rá. A válaszadónak 10 szempontot kellett értékelniük az 1-től 6-ig terjedő skálán. Az eredményekből visszatükröződik, hogy a legfontosabb tényező a *városi közbiztonság*, amely a válaszok 90%-ban nyilvánult meg legalább 5-ös osztályzatban. Továbbá a városi tisztaság, és a jó minőségű ivóvíz hasonlóan fontos jellemzőnek számít (74–76%). A város sétálhatóságát 31% értékelte 6-os, és további 38% pedig 5-ös értékkel. A helyi klíma, időjárás, valamint a szép épületek szintén szignifikáns szempontok a város választása során (3. ábra).

A következő kérdésblokk a *lakhatási tényezőkkel* összefüggő szempontokra kérdezték rá. Itt leginkább az ingatlanok árára, a parkolásra, és a napi megélhetési költségek szerepére voltunk kíváncsiak. Ha a lakóingatlanok minőségét és az alacsony árakat hasonlítjuk össze, akkor a megkérdezettek 55%-a adott 5-ös vagy jobb osztályzatot az alacsony áron rendelkezésre álló lakóingatlanok megvásárlására vagy bérlésére, míg a minőségi lakásokat 38% tartja fontosabbnak. A garázs lakástól való közelsége 15%-nak, a parkolóhely pedig 24%-nak kiemelten fontos. A válaszadók 27%-a tartja kiemelten lényegesnek az olcsó belvárosi parkolást, míg 12% számára egyáltalán nem lényeges szempont a parkolási díj. A napi megélhetési költségeket összehasonlítva más városokkal, a válaszadók 61%-a veszi figyelembe, mikor várost választ.

A lakhatással kapcsolatos kérdéskör után, a *város technológiai felszereltségének színvonalára* vonatkozó szempontok következtek. A megkérdezettek túlnyomó többsége (55%) tartja kiemelten, és további 28% ítéli közepesen fontosnak, hogy a város fejlett tömegközlekedési rendszerrel rendelkezzen. Itt a megfelelő menetrendet, a korszerű járműveket, és a modern e-utas kiszolgálást neveztük meg, mint irányadó szempontokat. Érdekes, hogy az okos városként való működést szinte ugyanannyian tartják kiemelt tényezőnek (15%), mint lényegtelen szempontnak (17%), viszont a fenntartható erőforrás gazdálkodásról, a megújuló energia rendszerek működtetéséről a válaszadók 85%-a gondolja úgy, hogy számára fontos szempont mikor új színteret választ életéhez (4. ábra).

3. ábra A városi élıhetőség szempontjai (megoszlás, %)

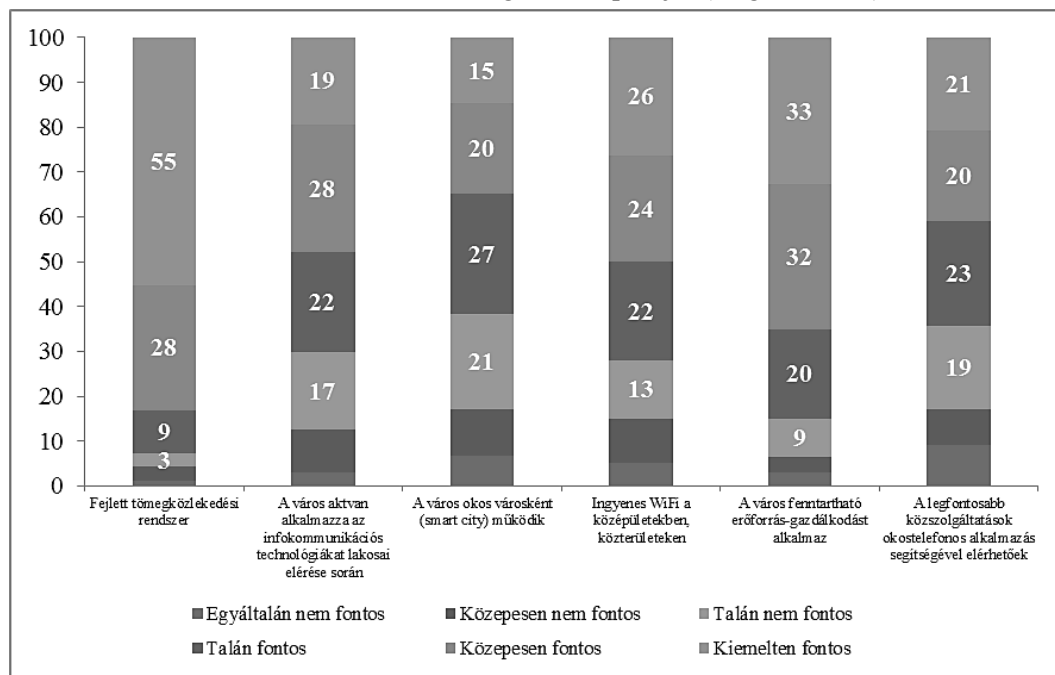

Forrás: saját szerkesztés

A következı egység a város általános elérhetıségével kapcsolatban tartalmazott 7 szempontot. Itt a városon belüli közlekedésre, például a sétálhatóság feltételeire, a kerékpárutakra, a helyi tömegközlekedési hálózatra, és a városon belüli úthálózatra; a más városokkal való összeköttetésre, például közút minőségére, autópálya-, és a repülıtér közelségére kérdeztünk rá. Az eredmények szerint a gyalogos közlekedés biztosítása (79%) ugyanannyira fontos, mint a megfelelı menetrenddel rendelkezı tömegközlekedési hálózat illetve kiváló minőségű városon belüli közúthálózat (78%-78%), és csak 4%-kal marad le a kerékpárút hálózat kiépítettsége. Mindez azt bizonyítja, hogy a városon belüli közlekedés minden formája kiemelt szerepet játszik a városválasztási döntés meghozása során.

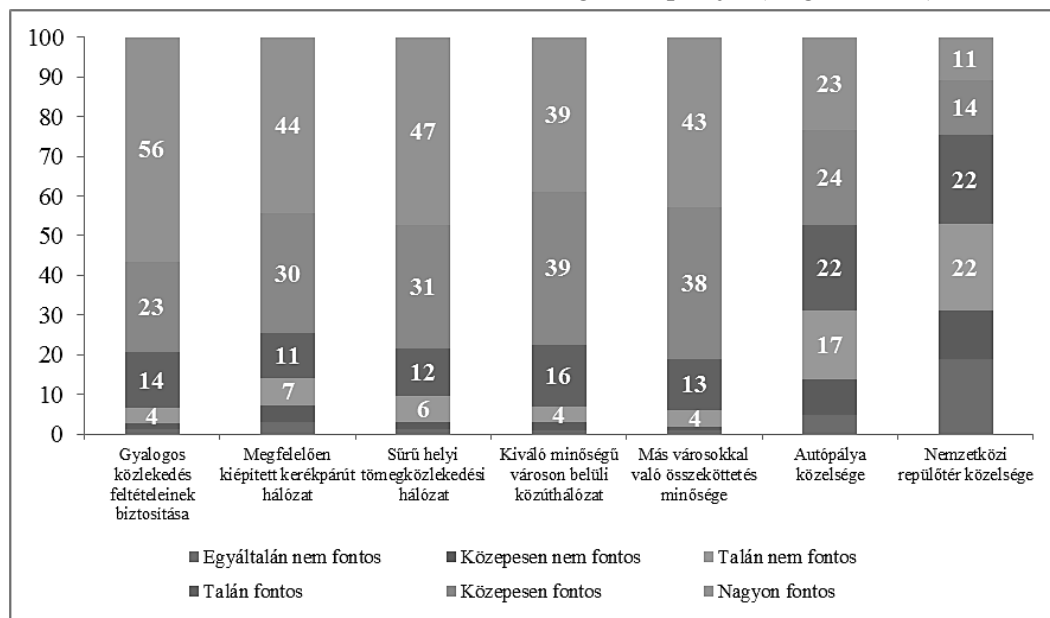
A városon kívüli közlekedésben az összeköttetés minősége a válaszadók több, mint 80%-a számára kiemelt jelentőségű, ugyanakkor a repülıtér közelségét a megkérdezettek negyede egyáltalán nem veszi figyelembe. Az autópálya gyors elérését 23% értékelte 6-os osztályzattal, és további 24% 5-össel (5. ábra).

4. ábra A város technológiai szempontjai (megoszlás, %)

Forrás: saját szerkesztés

5. ábra A város általános elérhetőségi szempontjai (megoszlás, %)

Forrás: saját szerkesztés

A munka-magánélet egyensúlyának szerves része a *minőségi kikapcsolódási lehetőségek* (harmadik helyek) széles választéka. A kérdőív ötödik kérdése ezt a témát járta körül, 12 lehetséges rekreációs típus értékelésével. A felsoroltakból a kávézók, cukrászdák kapták a legtöbb 5-os illetve 6-os értéket, ez összesen 70%-ot jelent. A következő 5 helyszín nagyon közel áll egymáshoz, 60% körüli értékkel: pubok, szórakozóhelyek; élénk közösségi élet; kirándulási lehetőségek; a sportpályák, edzőtermek; illetve a fürdő. A fesztiválokat 16%, a koncerteket 25% tartja kiemelten fontosnak, míg 9% és 5% egyáltalán nem veszi figyelembe a városválasztásnál. A magasan jegyzett sportcsapat értékelése esetén a válaszadók 45%-a adott 1-es, vagy 2-es osztályzatot, és csupán 9% tartja kiemelt jelentőségűnek a városon belüli meglétét.

A kikapcsolódási szempontokat az *oktatással és az egészségüggyel összefüggő tényezők* követték. Itt az emberi élet „szakaszait” meghatározó intézmények lettek felsorolva, kezdve a bölcsődétől, az óvodán és iskolán át egészen az egyetemig. Az utolsó pedig az egészségügyi rendszer volt – beleértve a magán praxisokat is –, hiszen erre egész életünkben szükségünk van, és az ellátás minősége nagyban befolyásolja a munkaerő „minőségét” is. Ez utóbbi kapta a legmagasabb értékelést, hiszen a válaszadók 69%-a adott 6-os, azaz kiemelten fontos osztályzatot, és további 23% 5-öst. Ez összesen 92%-ot tesz ki. Ebből is kitűnik, hogy az egyik legfontosabb tényező, és nemcsak a városi szinten, hanem országos szinten is.

Az óvodák, bölcsődék esetén 69% adott legalább 5-ös pontszámot, viszont az idegen nyelvű megfelelője esetén csupán 35% ez az arány, és további 10% pedig egyáltalán nem tartja fontosnak, hogy a város rendelkezzen ilyen idegen nyelvű intézményekkel. A magas minőségű alapfokú-, és a versenyképes középiskolák esetén a megkérdezettek 57%, és 55%-a értékelte 6-os osztályzattal, míg a városi egyetem jelenléte, a válaszadók 87%-a számára fontos szempont, mikor várost választ.

A kérdőív első részének utolsó kérdése a *gazdasági tényezőkhöz* kapcsolódó véleményeket mérte fel. A válaszadók 64%-a értékelte 6-os pontszámmal, a minőségi munkahelyek széles választékát, és további 27% adott 5-ös osztályzást. Ezzel messze a legnagyobb arányt képviselve (91%) a gazdasági szempontok között, és mindössze 1% mondta azt, hogy számára ez nem befolyásoló hatású. A jó hírnevű vállalatokat a válaszadók fele osztályozta legalább 5-össel, a magas képzettséggel rendelkezők térbeli koncentrációjánál 66%, míg az idegen nyelvtudású környezet esetén 61% ez az arány.

A kérdőív második része az ideális városmérettel, a reggeli közlekedési dugóban eltöltött időtartammal, illetve a jelenlegi és jövőbeli iskolába/munkába jutási közlekedési móddal összefüggésben tett fel négy kérdést:

1. Közülük az első, a *legkellemesebb városméretre* kérdezett rá. Arra a lakosságszámra, amely ideális ahhoz, hogy érvényesülni tudjanak az életük minden területén, és a méretből adódó hátrányok ne okozzanak kellemetlenséget. A 232 megkérdezett közül 90 fő (34%) szavazott arra, hogy számára a 100.000 főnél nagyobb, de 500.000 főnél kisebb lélekszámú város

a legideálisabb. Ez az arány 15 százalékponttal magasabb, mint a második legtöbb voksot kapó 50 – és 100.000 közötti méret. A legkisebb aránnyal (6%), az utolsó helyen holtversenyben a 10.000 fő alatti-, és az 500.000-nél nagyobb, de 1.000.000 főnél kisebb kategória végzett.

2. A városmérettel összefüggően, a *reggeli közlekedési dugóban* elfogadhatónak számító időre vonatkozott az egység második kérdése. A beérkezett válaszok 58%-a szerint, a közlekedési dugóban a legfogadhatóbb idő, az 5 – 15 perc közötti várakozás. Az 5 perc alatti lehetőségre 29%, míg a szélsőségesen magas, 60 percnél több opcióra 2 fő, vagyis kevesebb, mint az összes megkérdezett 1%-a kattintott.
3. A blokk utolsó 2 kérdése az *iskolába/munkába járás* jelenlegi, és jövőbeli módjával összefüggésben gyűjtötte a válaszokat. A két kérdésre érkezett eredmények szignifikáns eltéréseket mutatnak. A jelenlegi közlekedési mód esetén a legnagyobb szegmens a tömegközlekedés (53%), míg a jövőbeli állapotnál az ehhez tartozó érték 27 százalékponttal kevesebb (26%), vagyis a jelenlegi tömegközlekedők több, mint fele nem szeretne a jövőben ezen a módon eljutni a munkahelyére, vagy iskolába. A következő szegmens az autóval való eljutás volt. A jövőben ez 40%-ot képvisel, míg a jelenben csupán 16% ez az arány, ami 2,5-szeres ugrásszerű növekedést jelent. Ez valószínűleg abból adódik, hogy a kérdőívet zömében 20–24 év közötti fiatalok töltötték ki, akik most még nem tehetik meg, hogy autóval járjanak dolgozni, de a tanulmányaik elvégzése után erre szeretnének váltani. A pozitív irányú változást a jelen és a jövő között a kétkerekű közlekedési eszközök esetén tapasztalhatjuk. A jelenlegi állapotról (14%), 7 százalékponttal növekedett a kerékpár használatra vonatkozó arány, míg a motor, robogó esetében 1%-ról 4%-ra emelkedett az ezt a közlekedési módot preferálók aránya

4.3. A mélyinterjú eredményei

Az élethetőségi szempontok tekintetében a mélyinterjúk során mindegyik megkérdezett legfontosabbnak a *közbiztonság* meglétét emelte ki. „*A közbiztonság talán az egyik legfontosabb szempont.*” „*Az élethetőség szempontjából a biztonság és a közlekedés a legfontosabb.*” A pezsgő belvárosi életet nyolcan emelték ki, mint igen vonzó szempont, és 1 fő mondta a következőt: „*Ha elég pörgős az életed, örülsz a nyugalomnak.*”

A második kérdés a *lakhatási feltételekkel* függött össze. Mindenki a lakóingatlanok városon belüli elhelyezkedését, a munkahelytől való távolságot, és a parkolók elérhetőségét emelte ki. „*A munkahelyhez, és a szabadidő eltöltését szolgáló helyekhez legyen közel, adott esetben gyalogos vagy biciklis távolságra.*” Négyen mondták, hogy számukra nem számít, ha a napi megélhetési költség magasabb, mint máshol. Ha más várossal összevetve drágább megélhetésüben talál munkát, de meg-

fizetik a tudását, akkor ez nem minősül szempontnak. *„Olyan tudásra kell szert tenni, amit olyan szinten fizetnek meg, hogy ne érdekeljenek a költségek.”*

A következő kérdés a város technológiai felszereltségével kapcsolatos tényezőket vizsgálta. Minden megkérdezett a tömegközlekedés minőségét hangsúlyozta. *„A tömegközlekedés legyen összehangolt és sűrű menetrendű.”* Alapvető fontosságúak a korszerű járművek és a korszerű utas kiszolgálás/tájékoztatóbiztosítása, például applikációkon keresztül. A városi online jelenlét már egyértelmű elvárás, nagyon fontos a pillanatok alatt elérhető, hatalmas mennyiségű információ, és gyors ügyintézési lehetőség akár otthonról, akár a buszmegállóból is. *„Ha mondjuk el akarok költözni New York-ba, akkor biztos utána néznék, hogy milyen okos város megoldások vannak, applikációkon miket tudok elintézni”.* A fiatal tehetségek „online élnek”, így, ha a város szeretné őket vonzani, és megtartani is, akkor mindent 0–24-ben elérhető, digitális „alapokra” kell helyezni.

A negyedik kérdés az *általános elérhetőség* szempontjait járta körül. Szinte mindannyian említették a repülőtér közelségét, és fél órán belüli elérhetőségét. Mindannyian hangsúlyozták az autópálya fontosságát, és több példát is hoztak azzal kapcsolatban, hogy milyen hosszú távú, negatív következményekkel jár a hiánya. *„Le akartak hozni Békéscsabára egy gyárat. Nincs autópálya, nem lehet elérni a repülőtérrel 1,5 órán belül. Nem települtek ide.”*

A harmadik helyekkel (third places) kapcsolatosan heten tartják fontosnak a jó minőségű éttermek jelenlétét, amelyek nem zárnak be este 9-kor, de az interjúalanyok a pezsgő kulturális életet is fontosnak tartják. *„Fontos a magas színvonalú kulturális élet. Lehessen hova elmenni, mozi, színház, éttermek, pezsgő éjszakai élet.”* A munka–magánélet egyensúlya miatt kiemelt kérdés a szolgáltatások állandó színvonala. A fiatal tehetségek az élményeket keresik, és ha mindent megtalálnak a kiválasztott városban, akkor hosszú távon is ott maradnak, ott kamatoztatják a tudásukat, ami nemcsak a munkahelyük versenyképességét növeli, hanem regionális versenyelőnyt is jelent.

Az oktatással és egészségüggyel kapcsolatban mindenki egyetértett abban, hogy az oktatás egy olyan kulcsfontosságú elem, amely a jövő felnövekvő generációinak lehetőségeit alapvetően meghatározza. A megkérdezettek 70%-a gondolta úgy, hogy idegen nyelvű óvodákra szükség van, és nyolcan hangsúlyozták az idegen nyelvű osztályok szükségességét. *„A felső kategóriás iskolák jelenléte”* kiemelt szempont a városválasztásnál. *„Az egyetem fiatalon tartja a várost.”* Nemcsak az életkor szempontjából, hanem a fiatalok felmerülő igényeit kielégítő szolgáltatások folyamatosan növekvő számára, az újdonságok bevezetésére is komoly hangsúlyt fektetnek.

A hetedik tényezőcsoport azon *gazdasággal kapcsolatos feltételekre* kérdezett rá, amelyek elengedhetetlenek a tehetségek kibontakozásához, érvényesüléséhez. Egy fő mondta ki, hogy *„... a városnak ebben nincs különösebb szerepe. A városnak abban van szerepe, hogy az összes többi tényezőt teljesítse.”* A többiek csak utaltak rá, mert mindenki a cégekben látja a megoldás kulcsát. *„Fontos a cég hírneve, és a rugalmasságnál sokkal fontosabb maga a fizetés.”* Egy válaszadó

hangsúlyozta a támogató környezetet: „*Ha nincsen meg a támogató jogi környezet, akkor az nagyon komoly gátja főleg a felfedező váagnak és önmagunk kiteljesítésének.*” Továbbá ketten hozták fel a hasonló kvalitású kollégákkal történő együtt dolgozás motiváló hatását.

5. A tehetségek számára vonzó város jellemzői és menedzselése

A kutatás primer felmérése meghatározta azon építőkockákat, amelyek alapján „felépíthető” egy olyan lakókörnyezet, amelyben kutatásunk megkérdezett tehetségei szívesen élnének, és amelyben adottnak ítélik a feltételeket ahhoz, hogy tehetségüket kibontakoztassák. Jelen fejezetben válaszaikk alapján összeállítjuk a tehetségek számára vonzó lakókörnyezetet, majd javaslatot teszünk arra, hogy ezekre építve hogyan menedzselhető a térségek vonzása és megtartása.

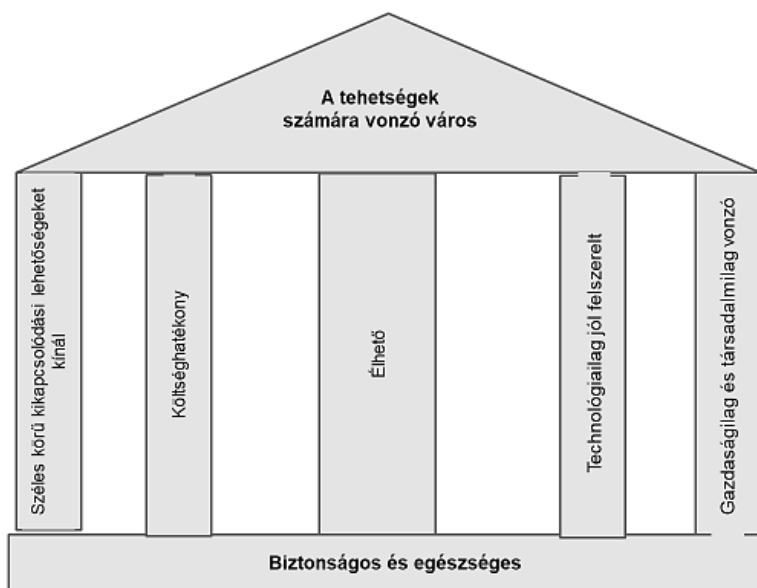
Mind a kérdőívre adott válaszok, mind a mélyinterjúk alapján egyértelműen megállapítható, hogy a dél-alföldi tehetségek számára vonzó lakókörnyezet mindenképpen város, méghozzá jellemzően *100 ezernél nagyobb lakosságszámú* város. Ez az a lakosságszám, amely felett megjelenik az a kritikus tömeg, amely szükséges, de nem elégséges feltétele a tehetségek igényeit kielégítő szempontok meglétének.

Az alábbiakban megadjuk azon „építőköveket”, amelyek mentén a tehetségek számára vonzó város felépíthető. Ezen szempontokat a kérdőívek és a mélyinterjúk válaszai alapján határoztuk meg oly módon, hogy kiemeltük azokat, amelyeket kimagaslóan sok válaszadó jelölt meg fontos szempontként. Mindezek alapján elmondható, hogy a tehetségek számára vonzó város (6. ábra):

1. *Biztonságos és egészséges*: a legelső – és talán legfontosabb – szempont a közbiztonság és egészséges környezet megléte. Minden további városi jellemző erre épül. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a közbiztonság és az egészséges környezet a tehetségek vonzásának és megtartásának szükséges, de nem elégséges feltétele, minden további szempont alapja. A magas minőségű egészségügyi rendszer (beleértve a magán praxisokat is) és a közbiztonság az a két tényező, mely az összes vizsgált tényező közül kimagaslóan a legmagasabb pontszámot kapta, így ezek jelenléte kiemelkedően fontos.
2. *Élhető*: a tehetségek olyan városban szeretnének letelepedni, ahol jó élni: különösen fontos számukra a tiszta környezet, a jó minőségű ivóvíz és levegő, az aktív közlekedési módok támogatása (gyaloglás, kerékpározás), a közlekedés egyéb szempontjai, valamint az igényes parkok és terek. Szignifikáns továbbá a helyi klíma, időjárás, szép épületek, pezsgő belvárosi élet, és a város sétálhatósága is. *Kiemeljük, hogy az élhetőség tényezőcsoport szempontjai kapták átlagosan a legmagasabb pontszámokat az összes vizsgált szempont közül, így megállapítható, hogy az élhetőség különösen lényeges a tehetségek számára.*

3. *Széles körű kikapcsolódási lehetőségeket kínál:* a válaszok alapján a tehetségek számára kiemelten fontosak a kikapcsolódási lehetőségek, úgy mint jó minőségű vendéglátóhelyek (éttermek, kávézók, cukrászdák, pubok, szórakozóhelyek), aktív kikapcsolódási lehetőségek (kirándulás, sportpálya, edzőterem, fürdő), és az élénk közösségi élet.
4. *Költséghatékony:* a városi lakhatási szempontok relatíve olcsón elérhetők, ezen belül is két szempont emelkedik ki, alacsony áron állnak rendelkezésre lakóingatlanok, valamint a napi megélhetési költségek alacsonyabbak, mint más városban.
5. *Technológiailag jól felszerelt:* a fejlett tömegközlekedés és a fenntartható erőforrás-gazdálkodás kiemelten fontos a tehetségek számára, de szignifikáns az IKT jelenléte, az ingyenes WIFI és az okos város is.
6. *Gazdaságilag és társadalmilag vonzó:* a tehetségek számára vonzó városban minőségi munkahelyek széles választéka áll rendelkezésre. Jelen vannak magas minőségű, idegen nyelveken készség szinten beszélő emberek, akikkel jól érzik magukat, tudnak beszélgetni, meg tudják értetni magukat. Fontos a magas minőségű bölcsőde, óvoda, középiskola, egyetem jelenléte. Szintén szignifikáns az új vállalkozás beindításához támogató környezet.

6. ábra A tehetségek számára vonzó város „építőelemei”

Forrás: saját szerkesztés

A fentiekből világosan látszik, hogy a tehetségek vonzása és megtartása komplex (városfejlesztési) feladat, és számos feltételnek kell egyidejűleg teljesülnie, hogy eredményes legyen. Az első és legfontosabb feltétel a *döntéshozói elköteleződés*: a városvezetésnek fel kell ismernie a tehetségek vonzásának és megtartásának fontosságát. A döntéshozóknak azt is látniuk kell, hogy ez egy sokszereplős feladat, őszinte dialógust kell kezdeményezniük a legfontosabb szereplőkkel – munkaadókkal, cégekkel, képző intézményekkel, támogató szervezetekkel – arról, hogy közösen mit és hogyan tehetnek a tehetséges szakemberek vonzásáért és megtartásáért. A formálódó stratégiának a szakmai közbeszéd részévé kell válnia.

Nem elegendő azonban az intézmények bevonása, a tehetségek vonzása és megtartása csak abban az esetben lehet eredményes, ha a célcsoport valós igényeire épít. Ezért meg kell kérdezni a városban élő és dolgozó fiatal szakembereket, egyetemi hallgatókat, meg kell ismerni valós igényeiket és elvárásaikat. Az elvárások ismerete alapján a városnak úgy kell alakítania az *integrált városfejlesztési stratégiáját*, hogy az hozzájáruljon a tehetségek vonzását és megtartását szolgáló feltételek fejlesztéséhez.

Minden olyan városnak, amely valóban kiemelt prioritásként kezeli a tehetségek vonzását és megtartását, el kell készítenie azt az *akciótervet*, amely célzottan foglalkozik ezzel a témával: világos lépéseket határoz meg a leglényegesebb hiányzó feltételek megteremtésére, megtervezi a kommunikációs tevékenységet, a tehetségek fogadásához és integrálásához szükséges konkrét lépéseket. Fontos azonban, hogy ez az akcióterv autentikus legyen, olyan egyedi városmárkára építsen, melynek az alapjai valóban adóttak a városban.

Végül, de nem utolsósorban ki kell alakítani a tehetségek megtartásának és vonzásának szervezeti hátterét és „üzleti modelljét”: meg kell teremteni (közös érdekelt szereplőkkel: önkormányzat, felsőoktatási intézmények, munkaadók) azt a közös működtetett és finanszírozott rugalmas és innovatív intézményt, amely operatív szinten menedzselni képes a kapcsolódó feladatokat.

6. Összegzés

A tanulmány fő célja azon jellemzők meghatározása, amelyek vonzóvá tesznek egy várost a tehetségek számára. A legfontosabb, hogy ne csak vonzza a település, vagy régió a fiatalokat, hanem képes legyen hosszú távon is megtartani őket. Ez azonban igen nehéz és komplex feladat, tanulmányunkban csupán az első lépések megtételére vállalkoztunk. Vizsgálatunk keretében a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján áttekintettük a tehetség fogalmi hátterét, megteremtve ezzel kutatásunk jelenlegi és jövőbeni stabil és egyértelmű fogalmi alapját. Áttekintettünk továbbá olyan nemzetközi jó gyakorlatokat, amelyek inspirációkat adtak a témában kialakult álláspontunk továbbgondolására, illetve primer felmérésünk lefolytatásához is. Egyértelműen látszik, hogy egyre több fejlődni akaró város felismeri a tehetségvonzás és -

megtartás fontosságát, és elkezdett tudatos, stratégiai lépéseket tenni annak érdekében, hogy a tehetségeket megtartsa, illetve motiválja az odaköltözésre.

Primer kutatásunk során 232 főt értünk el kérdőív segítségével és 10 fővel készítettünk mélyinterjút. A válaszok markánsan megmutatták, hogy a dél-alföldi tehetségek számára a közbiztonság és az egészség kiemelkedően fontos tényezők, így azokat horizontális szempontként célszerű figyelembe venni a stratégiaalkotás során. Kirajzolódott továbbá, hogy az élhető város kiemelkedően fontos faktorként van jelen a tehetségek preferencia rendszerében. A munka–magánélet egyensúlya elsődleges a tehetségek városválasztási döntésének meghozatalánál. Olyan hely mellett teszik le a voksukat, ahol minden tényező adott ahhoz, hogy emlékezetes pillanatok, maradandó élményeket gyűjtsenek. Természetesen a közbiztonság, a tisztaság, a parkosított környezet, sétálható város, az internet alapú platformok használata már alapvető elvárásoknak számítanak. De nem ettől válik vonzóvá a város, hanem a kikapcsolódási lehetőségek minőségi és széles választékától, vagy ahogyan a szakirodalom említi, a „hely minőségétől”.

Fontos kiemelni, hogy a tehetségek vonzása és megtartása komplex (városfejlesztési) feladat, és számos feltételnek kell egyidejűleg teljesülnie, hogy eredményes legyen. Fontos a döntéshozói elköteleződés, a stakeholderek bevonása és a folyamatos konzultáció, a célcsoport valódi igényeinek felismerése és az intézményi háttér, az „üzleti modell” megteremtése.

Felhasznált irodalom

- A Magyar Nyelv Értelmező Szótára (1959–1962): I–VII. kötet Akadémiai Kiadó digitalizált változata Interneten: <http://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezoszotara/kereses.php?kereses=tehets%C3%A9g> (letöltve 2017. szeptember 21.)
- Cambridge Dictionary (é.n.) Interneten: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
- Czeizel E. (1997): *Sors és tehetség*. Fitt Image és Minerva Kiadó, Budapest.
- Docquier, F. – Rapoport, H. (2011): Globalization, brain drain, and development. *Journal of Economic Literature*, 50, 3, 681–730. o.
- Florida, R. (2002): *The rise of the creative class*. Basic Books, New York.
- Gibson, J. – McKenzie, D. (2011): Eight questions about brain drain. *Journal of Economic Perspectives*, 25, 3, 107–128. o.
- Gyarmathy É. (2006): *A tehetség fogalma, összetevői, típusai, azonosítása*. ELTE Kiadó, Budapest.
- Gyarmathy É. (2010): A tehetséggondozás pszichológiája. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 65, 221–232. o.
- Harsányi I. (1994): *Tehetségvédelem*. Magyar Tehetséggondozó Társaság, Budapest.
- Lengyel I. (2008): A közelség alakváltozásai a tudásalapú helyi gazdaságfejlesztésben. In Lengyel I. – Lukovics M. (szerk.): *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében*. JATEPress, Szeged, 109–129. o.

- Levy, L. F. (2003): The first world's role in the third world brain drain. *British Medical Journal*, 327, 170–170. o.
- NAGC. (2017): What is Giftedness? National Association for Gifted Children. <https://www.nagc.org/resources-publications/resources/what-giftedness> (letöltve: 2017. szeptember 22.)
- Oxford Dictionaries (é.n.): Interneten: <https://en.oxforddictionaries.com/> (letöltve: 2017. szeptember 22.)
- Sternberg, R. J. (1993): Procedures for identifying intellectual potential in the gifted: A perspective on alternative “metaphors of mind. In Heller, K. A. - Mönks, F. J. – Passow, A. H. (eds.): *International handbook for research on giftedness and talent*. Pergamon Press, Oxford, 181–203. o.

The aspects of attracting and retaining talents in the Southern Great Plane

Miklós Lukovics – Noémi Vizi – Béla Kézy

Talents play a central role in today's knowledge-based economy: their unique thinking and ideas expand the limits of our knowledge, thereby they are the front-runners of innovation breakthroughs and scientific discoveries, thus the driving force of competitiveness. Nowadays the quality of human capital and regional competitiveness are closely connected, thus knowledge-based economic development strategy can be successfully applied in regions where a competent and creative human resource is available. Talents, at the same time, are excessively mobile factors as they search for the best opportunities they can have within the limits imposed on them. They settle down and exercise their talent in a place where they find the best circumstances based on their own decision algorithms, contributing to increasing the competitiveness of the chosen region. It can be easily acknowledged that the attraction and retention of talents is crucial in terms of the competitiveness of a particular region.

In our research we addressed the question whether we can provide general criteria which are decisive from the aspect of the decisions on settlement made by the talents from the Southern Great Plain. Our findings may provide help for the territorial units (cities, counties, regions, countries) which intend to consciously manage the importance of attracting and retaining talents in today's intense global competition.